



Προκαταρκτική Μελέτη Δομικής Εγκυρότητας της Κλίμακας Αξιολόγησης της Παιγνιώδους Συμπεριφοράς Παιδιών Προσχολικής Ηλικίας

Ευρυδίκη Ζαχοπούλου
ΤΕΦΑΑ, Δημοκρίτειο Πανεπιστήμιο Θράκης

Περίληψη

Η προσέγγιση της παιγνιώδους συμπεριφοράς του παιδιού ως χαρακτηριστικό της προσωπικότητάς του αποτελεί την πιο σύγχρονη προσπάθεια ερμηνείας της. Για την αξιολόγηση αυτού του χαρακτηριστικού της συμπεριφοράς των παιδιών έχει συσταθεί το Children's Playfulness Scale (CPS) (Barnett, 1991a). Η παρούσα έρευνα μελέτησε την δομική εγκυρότητα του CPS στην ελληνική γλώσσα. Το δείγμα της έρευνας αποτέλεσαν 200 παιδιά προσχολικής ηλικίας, που φοιτούσαν σε νηπιαγωγεία της Θεσσαλονίκης. Η παιγνιώδης συμπεριφορά του κάθε παιδιού αξιολογήθηκε από τον δάσκαλό του, ο οποίος συμπλήρωνε ένα ερωτηματολόγιο της ελληνικής έκδοσης του CPS για κάθε παιδί. Οκτώ συνολικά δάσκαλοι συμμετείχαν ως αξιολογητές. Η διερευνητική παραγοντική ανάλυση έδειξε την ύπαρξη των πέντε παραγόντων του CPS, που εξηγούσαν το 70.58 % της συνολικής διακύμανσης, ενώ ο συντελεστής α του Cronbach για όλους τους παράγοντες του ερωτηματολογίου κυμάνθηκε σε επίπεδα υψηλότερα του .84. Ακόμη, οι συντελεστές συσχέτισης έδειξαν μέτριες έως υψηλές συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων της ελληνικής έκδοσης του CPS. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας υποστηρίζουν τη δυνατότητα χρήσης της ελληνικής έκδοσης του CPS για τον καθορισμό του επιπέδου της παιγνιώδους συμπεριφοράς παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Λέξεις - κλειδιά: παιγνιώδης συμπεριφορά, ψυχομετρικά χαρακτηριστικά, προσχολική ηλικία.

Preliminary Study of Construct Validity for the Playfulness Assessment Scale in Preschool Children

Evridiki Zachopoulou

Abstract

Contemporary researches about children's play studies playfulness behavior as a personality characteristic. Barnett (1991a) proposed the Children's Playfulness Scale (CPS) for the assessment of playfulness behavior. The present study examined the construct validity of the Greek version of the CPS. Back to back translation was used. The sample consisted of 200 preschool aged children, who attended kindergarten centers in Thessaloniki. The playfulness behavior of each child was assessed from its teacher, who completed the Greek version of CPS, one for each child. Eight teachers were participated as evaluators. Exploratory factor analysis indicated the existence of the five factors of CPS, which explained 70.58% of the total variance. Cronbach α coefficients for the questionnaire's subscales were above .84. Correlation coefficients showed medium and high correlations between the factors of CPS. The results of the present study provided initial support for the use of the Greek version of CPS to determine playfulness level of preschool aged children.

Key words: playfulness behavior, psychometric features, preschool age.

Εισαγωγή

Η σύγχρονη θεωρητική και ερευνητική προσέγγιση του παιχνιδιού μελετάει το παιχνίδι σαν

ένα χαρακτηριστικό της προσωπικότητας και μια προδιάθεση του ατόμου να εμπλακεί με έναν ξεχωριστό, ατομικό τρόπο σε παιγνιώδεις δραστηριότητες κάθε είδους και διάρκειας (Boyer, 1997).

Αυτή είναι η εξατομικευμένη θεώρηση της παιγνιώδης συμπεριφοράς, η οποία την αντιμετωπίζει σαν ένα ατομικό εσωτερικό χαρακτηριστικό που εκδηλώνεται με ένα σταθερό και αναγνωρίσιμο τρόπο σε κάθε περιβάλλον. Σύμφωνα με αυτή την προσέγγιση, η παιγνιώδης συμπεριφορά των παιδιών οδηγείται από μια εσωτερική παρακίνηση σε μια διαδικασία ατομικών και εθελοντικών σκοπών, με μια τάση να αποδίδουν το δικό τους νόημα σε πράγματα και γεγονότα, να δημιουργούν μυθοπλαστικούς χαρακτήρες και να αποκτούν μια ελευθερία ρόλων και δραστηριοτήτων, πέρα από εξωτερικές επιβολές (Rubin, Fein, & Vandenberg, 1983).

Βρέθηκε ότι η παιγνιώδης συμπεριφορά του παιδιού σχετίζεται με χαρακτηριστικά της προσωπικότητας (Singer, Singer, & Sherrod, 1980), με τη δημιουργική σκέψη (Barnett & Kleiber, 1982; Christie, 1980), με ατομικά και οικογενειακά χαρακτηριστικά (Poel, Bruyn, & Henk, 1991) και με τις στάσεις των γονέων απέναντι στο παιχνίδι (Barnett, 1991b). Η θεώρηση αυτή της παιγνιώδης συμπεριφοράς του παιδιού βασίζεται στις ατομικές διαφορές των παιδιών, που ωστόσο είναι ένας σημαντικός παράγοντας ο οποίος συνήθως αγνοείται στη λήψη αποφάσεων για την εκπαίδευση. Για να επιτύχει ο διδάσκων την ανάπτυξη και την μάθηση όλων των παιδιών, θα πρέπει να γνωρίζει καλά τα παιδιά, τον τρόπο με τον οποίο μαθαίνουν αποτελεσματικότερα, τα ενδιαφέροντα και τις προτιμήσεις τους, την προσωπικότητά τους, τα ταλέντα και τις δεξιότητές τους, τις δυνατότητες και τις αδυναμίες τους.

Ο Beaty (1994) υποστηρίζει ότι οι εμπειρίες μέσα από παιγνιώδεις δραστηριότητες και η δυνατότητα άσκησης της παιγνιώδους προδιάθεσης και εκφραστικότητας, αποτελούν μία διαδικασία ολοκλήρωσης της προσωπικότητας, έναν τρόπο εξερεύνησης του περιβάλλοντος και μία εποικοδομητική μέθοδο γνώσης του κόσμου. Το παιχνίδι, άλλωστε, αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την κοινωνική, συναισθηματική, κινητική και νοητική ανάπτυξη των παιδιών.

Η πρώτη προσπάθεια αξιολόγησης του τόσο σημαντικού αυτού παράγοντα της ολόπλευρης ανάπτυξης του παιδιού έγινε πριν από 35 περίπου χρόνια (Lieberman, 1965). Στην παραπάνω έρευνα προτείνεται ένα εργαλείο αξιολόγησης αποτελούμενο από 10 ερωτήσεις, δύο για κάθε μία από τις πέντε διαστάσεις της παιγνιώδους συμπεριφοράς: κινητικός αυθορμητισμός, κοινωνικός αυθορμητισμός, γνωστικός αυθορμητισμός, εκδήλωση χαράς και αίσθηση του χιούμορ. Ο κινητικός αυθορμητισμός εστιάζει στον κινητικό συντονισμό και στο επίπεδο φυσικής δραστηριότητας του παιδιού στη διάρκεια του παιχνιδιού. Ο κοινωνικός αυθορμητισμός αναφέρεται στην δυνατότητα του παιδιού να αλληλεπιδρά με άλλα παιδιά στη διάρκεια του παιχνιδιού, να είναι συνεργάσιμο, να συνεισφέρει και

να ανταποκρίνεται στους άλλους, να οργανώνει, να προτείνει και να λαμβάνει πρωτοβουλίες. Ο γνωστικός αυθορμητισμός δίνει έμφαση στη φαντασία που χαρακτηρίζει το παιχνίδι του παιδιού και στο βαθμό που το παιδί μπορεί να υποδυθεί διάφορους ρόλους, να επινοήσει παιχνίδια ή να χρησιμοποιήσει μη συμβατικά παιχνίδια για να παίξει. Η εκδήλωση χαράς αναφέρεται στην εκφραστική φύση του παιδιού, στο βαθμό δηλαδή που το παιδί όταν παίζει εκδηλώνει τον ενθουσιασμό του, την ζωνράδα του, τη χαρά, την έλλειψη περιορισμών, τη χρήση ήχων και εκφραστικής γλώσσας. Η αίσθηση χιούμορ αναφέρεται στα πειράγματα, στην παντομίμα - κλόουν, στην αγάπη για χιουμοριστικές ιστορίες και στη δημιουργία αστείων ιστοριών από το παιδί.

Η Barnett (1990) διεξήγαγε μελέτες με σκοπό την αναθεώρηση και βελτίωση του οργάνου αξιολόγησης της Lieberman (1965). Διατήρησε τους πέντε παράγοντες που αρχικά προτάθηκαν, όμως χρησιμοποίησε πέντε ερωτήσεις ανά διάσταση (αντί για δύο) με πενταβάθμια κλίμακα αξιολόγησης. Το ερωτηματολόγιο αυτής της μορφής δόθηκε αρχικά σε ομάδα που αποτελούνταν από 26 ειδικούς στο παιδικό παιχνίδι (ερευνητές της ανάπτυξης του παιδιού, δασκάλους προσχολικής αγωγής, πτυχιούχους σε τομείς περιθαλψής παιδιού και γονείς παιδιών προσχολικής και βρεφικής ηλικίας) και από 9 ειδικούς επιστήμονες σε σχετικά ζητήματα (ανάπτυξη ερωτηματολογίου, μεθοδολογία έρευνας, στατιστική). Η έρευνα αυτή οδήγησε στην αναθεωρημένη έκδοση του ερωτηματολογίου που ονομάστηκε Children's Playfulness Scale (CPS), το οποίο αποτελείται από 23 συνολικά ερωτήσεις.

Οι έρευνες της Barnett (1990, 1991a) εξέτασαν τις ψυχομετρικές ιδιότητες του CPS. Για την εξέταση της αξιοπιστίας του νέου οργάνου και των ερωτήσεών του, αξιολογήθηκαν, αρχικά, 388 παιδιά προσχολικής ηλικίας από δύο διδάσκοντες. Από τους διδάσκοντες ζητήθηκε να συμπληρώσουν τα ερωτηματολόγια, εντός μίας εβδομάδος, μόνο για τα παιδιά που γνώριζαν καλά. Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν τρεις φορές: μία κύρια μέτρηση και δύο επαναμετρήσεις, ένα μήνα και τρεις μήνες αργότερα. Η ανάλυση έδειξε υψηλό βαθμό συσχέτισης μεταξύ των δασκάλων (inter-rater reliability) για την πρώτη μέτρηση ($r = .922$), για την πρώτη επαναμέτρηση ($r = .958$) και για την δεύτερη επαναμέτρηση ($r = .971$). Εκτός των δύο δασκάλων, τα παιδιά κάθε τάξης αξιολογήθηκαν και από δύο φοιτητές προσχολικής αγωγής (μία μέτρηση για κάθε παιδί από δύο φοιτητές, μετά από παρατήρηση του παιδιού για 12 ώρες την εβδομάδα, επί τρεις εβδομάδες). Τα αποτελέσματα μεταξύ των φοιτητών συγκρίθηκαν και βρέθηκε στατιστικά σημαντική υψηλή συσχέτιση ($r = .940$).

Η εσωτερική συνοχή του CPS κυμάνθηκε σε υψηλά επίπεδα, καθώς ο συντελεστής Cronbach α

κυμαινόταν από .84 μέχρι .89 για τις πέντε συνιστώσες διαστάσεις και .88 για την κλίμακα συνολικά. Το τεστ αξιοπιστίας όσον αφορά την σταθερότητα της κλίμακας αξιολόγησης από μέτρηση σε μέτρηση (Test-Retest reliability) έδωσε υψηλούς συντελεστές σταθερότητας για την κλίμακα της παιγνιώδους συμπεριφοράς και για τις τρεις συγκρίσεις. Το υψηλό επίπεδο σταθερότητας όλων των παραγόντων της παιγνιώδους συμπεριφοράς από τη μια χρονική περίοδο αξιολόγησης στην άλλη, φανερώνει την σταθερότητα της κλίμακας. Οι συσχετίσεις μεταξύ των πέντε παραγόντων της παιγνιώδους συμπεριφοράς ήταν αρκετά υψηλές, από .63 μέχρι .71. Όσον αφορά την δομική εγκυρότητα, η παραγοντική ανάλυση έδειξε, ότι οι πέντε παράγοντες ερμήνευσαν πολύ υψηλό ποσοστό (87.7%) της διακύμανσης. Όλες οι θεματικές ερωτήσεις ήταν αντιπροσωπευτικές, αφού βρέθηκε να «φορτίζουν» στον αντίστοιχο παράγοντα με τιμές πάνω από .55.

Η Barnett (1991a) εξέτασε την ταυτόχρονη εγκυρότητα (concurrent validity) του CPS συγκρίνοντάς το με άλλα τρία συναφή όργανα μέτρησης: 1) το ερωτηματολόγιο της Lieberman (1965, 1966), 2) το Child Behaviors Inventory of Playfulness (Rogers, Meeks, Impara, & Frasy, 1987) και 3) το Rubin's Play Observation Scale (Rubin, 1977, 1982a, 1982b).

Το Child Behaviors Inventory of Playfulness (Rogers et al., 1987) το οποίο αποτελείται από 30 ερωτήσεις που αναφέρονται στα χαρακτηριστικά της παιγνιώδης συμπεριφοράς του παιδιού και ο δάσκαλος καλείται να εκτιμήσει το κατά πόσο το κάθε ένα από αυτά τα χαρακτηριστικά απαντάται σε κάθε παιδί. Οι συγγραφείς βρήκαν ότι 20 από αυτά τα χαρακτηριστικά φόρτιζαν στον παράγοντα που ονομάστηκε παιγνιώδης συμπεριφορά και τα υπόλοιπα 10 στον παράγοντα που ονομάστηκε εξωστρέφεια (externality). Σύμφωνα με το Rubin's Play Observation Scale (Rubin, 1977, 1982a, 1982b), ο δάσκαλος καλείται να χαρακτηρίσει αν μία παρατηρούμενη δραστηριότητα ή συμπεριφορά σχετίζεται με το παιχνίδι, και κατόπιν να εντάξει αυτές τις δραστηριότητες ή συμπεριφορές σε μία από τις ακόλουθες κατηγορίες παιχνιδιού: λειτουργικό ή αισθησιοκινητικό παιχνίδι, εποικοδομητικό παιχνίδι, δραματικό παιχνίδι ή παιχνίδι με κανόνες.

Τα αποτελέσματα έδειξαν: α) στατιστικά σημαντικές υψηλές συσχετίσεις της κάθε διάστασης του CPS, καθώς και του συνολικού σκόρ με το ερωτηματολόγιο της Lieberman, β) στατιστικά σημαντικές υψηλές συσχετίσεις μεταξύ CPS και του Child Behaviors Inventory of Playfulness και γ) σημαντική σταθερότητα μεταξύ του CPS και της συνολικής μέτρησης του Rubin's Play Observation Scale.

Το CPS (Barnett, 1991b) χρησιμοποιήθηκε για την μελέτη της επίδρασης ατομικών και οικογενειακών χαρακτηριστικών στην παιγνιώδη συμπεριφορά παιδιών προσχολικής ηλικίας. Το φύλο, η

σειρά γέννησης και το μέγεθος της οικογένειας ήταν παράγοντες που επηρέασαν το επίπεδο της παιγνιώδους συμπεριφοράς. Η χρήση του CPS βοήθησε στην περαιτέρω κατανόηση και αποσαφήνιση της σχέσης της παιγνιώδους συμπεριφοράς με περιβαλλοντικούς παράγοντες. Διαπιστώθηκε βελτίωση του επιπέδου της παιγνιώδους συμπεριφοράς σε παιδιά που συμμετείχαν σε παρεμβατικό πρόγραμμα το οποίο περιελάμβανε εξερεύνηση μέσω των αισθήσεων, συμβολική αναπαράσταση και ευκαιρίες πειραματισμού (Boyer, 1997).

Στην Ελλάδα δεν υπάρχει αντίστοιχο όργανο που να αξιολογεί την παιγνιώδη συμπεριφορά των παιδιών. Επειδή η αξιολόγηση της παιγνιώδους συμπεριφοράς του παιδιού είναι πολύ σημαντική για την μελέτη της σωστής και αρμονικής αγωγής τους, θεωρείται απαραίτητη η ύπαρξη ενός τέτοιου ερωτηματολογίου. Για το λόγο αυτό, στην παρούσα εργασία μελετήθηκαν δύο ψυχομετρικοί παράγοντες της ελληνικής έκδοσης του Children's Playfulness Scale (CPS): α) η δομική εγκυρότητα και β) η εσωτερική συνοχή των παραγόντων του ερωτηματολογίου.

Μέθοδος και Διαδικασία

Δείγμα

Στην έρευνα συμμετείχαν 200 παιδιά προσχολικής ηλικίας (102 αγόρια και 98 κορίτσια) από 8 δημόσια νηπιαγωγεία της Θεσσαλονίκης (ανατολικής και δυτικής). Ο μέσος όρος ηλικίας τους ήταν 5.43 (TA ± .61) χρόνια, η οποία κυμαινόταν από 4.8 έως 6.1 χρόνια. Η επιλογή των νηπιαγωγείων έγινε από το σύνολο των νηπιαγωγείων των δήμων της Θεσσαλονίκης με τυχαία δειγματοληψία, με την μέθοδο της λοταρίας. Η επιλογή του δείγματος έγινε με δειγματοληψία ελεγχόμενου δείγματος (quota sampling).

Τα παιδιά αξιολογήθηκαν από τους δασκάλους τους. Κάθε δάσκαλος συμπλήρωσε ένα ερωτηματολόγιο για κάθε παιδί. Οκτώ συνολικά δάσκαλοι συμμετείχαν ως αξιολογητές στην παρούσα έρευνα. Οι δύο από αυτούς αξιολόγησαν 24 παιδιά ο καθένας, οι τέσσερις αξιολόγησαν 25 παιδιά ο καθένας, ενώ οι υπόλοιποι δύο αξιολόγησαν 26 παιδιά ο καθένας. Πριν την έναρξη της έρευνας, ζητήθηκε εγγράφως η συγκατάθεση των διευθυνσεων των σχολείων και των γονέων για την συμμετοχή των παιδιών.

Όργανο μέτρησης

Για την αξιολόγηση της παιγνιώδους συμπεριφοράς χρησιμοποιήθηκε η προσαρμογή του Children's Playfulness Scale στα Ελληνικά, ενός ερωτηματολογίου 5-βάθμιας κλίμακας, με 23 θεματικές ερωτήσεις (Barnett, 1990, 1991a). Το CPS σχεδιάστηκε για να αξιολογεί τις πέντε διαστάσεις της παιγνιώδους συμπεριφοράς: κινητικό, κοινωνικό,

νοητικό αυθορμητισμό, την αίσθηση του χιούμορ και την εκδήλωση χαράς.

Το ερωτηματολόγιο μεταφράστηκε αμφίπλευρα από την αγγλική στην ελληνική γλώσσα και από την ελληνική στην αγγλική γλώσσα και έγιναν οι απαραίτητες προσαρμογές κατά τη διαδικασία αυτή. Για να εξεταστεί η εγκυρότητα του περιεχομένου του ερωτηματολογίου (content validity), δόθηκε σε τέσσερις παιδαγωγούς, ειδικούς στην συμπεριφορά του παιδιού, οι οποίοι μετά από προσεκτική μελέτη έκαναν υποδείξεις, όσον αφορά την κατανόηση του περιεχομένου του ερωτηματολογίου. Στην συνέχεια έγιναν οι απαραίτητες τροποποιήσεις, σύμφωνα με τις υποδείξεις των ειδικών και χρησιμοποιήθηκε το ερωτηματολόγιο στην τελική του μορφή.

Διαδικασία

Τα ερωτηματολόγια δόθηκαν στους δασκάλους των παιδιών σε προκαθορισμένη συνάντηση, συνοδούμενα με γραπτές και προφορικές οδηγίες για την κατανόηση και τον τρόπο συμπλήρωσης των ερωτηματολογίων, καθώς και πληροφορίες για την φύση και την σημασία της έρευνας. Αφού μελετήθηκαν τα ερωτηματολόγια από τους αξιολογητές, πραγματοποιήθηκε η δεύτερη συνάντηση μετά από μία εβδομάδα, για να επιλυθούν οι τυχόν απορίες.

Τα ερωτηματολόγια συμπληρώθηκαν εντός μίας εβδομάδας. Αξιολογήθηκαν μόνο τα παιδιά που οι αξιολογητές γνώριζαν πολύ καλά (διδασκαλική γνωριμία από τρεις έως τέσσερις εβδομάδες).

Πίνακας 1. Παράγοντες της Ελληνικής έκδοσης του πρωτοκόλλου αξιολόγησης της παιγνιώδους συμπεριφοράς (φορτίσεις χαμηλότερες του .30 παραλείπονται)

Παράγοντες	Φορτίσεις ερωτήσεων στους παράγοντες				
	Κινητικός	Νοητικός	Κοινωνικός	Χιούμορ	Χαράς
Κινητικός					
Το παιδί είναι σωματικά ενεργό κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού	.805				
Το παιδί τρέχει (εκτελεί κουτσό, πηδάει) πολλές φορές στο παιχνίδι	.772				
Το παιδί προτιμάει να είναι ενεργό παρά ήρεμο στο παιχνίδι	.741				
Οι κινήσεις του παιδιού είναι γενικώς καλά συντονισμένες κατά τη διάρκεια των παιχνιδιών	.673				
Το παιδί κάνει χειρονομίες και μιλάει όταν παίζει	.491				
Νοητικός					
Το παιδί υποκρίνεται διαφορετικούς ρόλους χαρακτήρων στο παιχνίδι		.843			
Το παιδί χρησιμοποιεί ασυνήθιστα αντικείμενα στο παιχνίδι		.841			
Το παιδί επινοεί δικά του παιχνίδια		.831			
Το παιδί ασχολείται με μία δραστηριότητα παρά αλλάζει δραστηριότητες όταν παίζει	.409	.741			
Το παιδί αναλαμβάνει ηγετικό ρόλο όταν παίζει με τους άλλους	.422	.603			
Κοινωνικός					
Το παιδί είναι πρόθυμο να μοιραστεί τα παιχνίδια του			.799		
Το παιδί συνεργάζεται στο παιχνίδι με τα άλλα παιδιά			.781		
Το παιδί αντιδράει με ευκολία στις προσεγγίσεις των άλλων παιδιών για παιχνίδι	.366		.617		
Το παιδί ξεκινάει ένα παιχνίδι με τους άλλους	.425		.585		
Χιούμορ					
Το παιδί ευγενικά πειράζει του άλλους στο παιχνίδι				.850	
Το παιδί μοιάζει με κλόουν κατά τη διάρκεια του παιχνιδιού				.771	
Το παιδί διηγείται αστείες ιστορίες				.759	
Το παιδί διασκεδάζει να αστεϊεύεται με τα άλλα παιδιά				.578	
Χαράς					
Το παιδί επιδεικνύει ζωντάνια όταν παίζει					.825
Το παιδί εκφράζει ευχαρίστηση όταν παίζει					.794
Το παιδί γελάει με χιουμοριστικές ιστορίες					.714
Το παιδί δείχνει ενθουσιασμό όταν παίζει					.697
Το παιδί συγκρατεί την έκφραση των συναισθημάτων του όταν παίζει	.303				.435
Ιδιοτιμές παραγόντων	9.332	2.643	1.426	1.373	1.038
Εξήγηση της διακύμανσης	40.57%	11.49%	6.19%	5.96%	4.514%

Πίνακας 2. Μέσοι όροι, τυπικές αποκλίσεις, συσχετίσεις των παραγόντων του ερωτηματολογίου και συσχετίσεις των παραγόντων με το σύνολο.

Παράγοντες	M.O. ± T.A	Κινητικός	Νοητικός	Κοινωνικός	Χιούμορ	Χαράς	Συσχετίσεις παραγόντων με σύνολο
Κινητικός	3.92 .63	1.000					.7222
Νοητικός	3.69 .62	.409*	1.000				.5013
Κοινωνικός	3.02 .66	.483*	.187*	1.000			.6469
Χιούμορ	2.81 .78	.647*	.334*	.515*	1.000		.7218
Χαράς	3.84 .57	.534*	.470*	.438*	.614*	1.000	.7641

* σημαντικότητα συσχετίσεων στο επίπεδο 0.01.

Στατιστική ανάλυση

Για τη στατιστική ανάλυση των δεδομένων χρησιμοποιήθηκε διερευνητική παραγοντική ανάλυση.

Αποτελέσματα

Ο αριθμός των παραγόντων που πρέπει να διατηρηθούν σε κάθε παραγοντική ανάλυση είναι ζωτικής σημασίας. Για τον καθορισμό τους έχουν προταθεί διάφορες μέθοδοι. Ο πιο διαδεδομένος τρόπος είναι με βάση τις ιδιοτιμές των παραγόντων. Διατηρούνται δηλαδή τόσοι παράγοντες, όσων οι ιδιοτιμές είναι μεγαλύτερες της μονάδας (eigenvalues > 1.0). Μία άλλη μέθοδος είναι μέσω του γραφήματος του Scree-plot. Στη μέθοδο αυτή οι παράγοντες καθορίζονται μέσω της οπτικής εξέτασης ενός γραφήματος (Cattell, 1966). Για να καθορισθεί ο αριθμός των παραγόντων της Ελληνικής εκδοχής του ερωτηματολογίου έγινε παραγοντική ανάλυση χωρίς περιστροφή (Principal Component analysis). Η ανάλυση έδειξε ότι πέντε παράγοντες είχαν ιδιοτιμές μεγαλύτερες της μονάδας, ενώ και το γράφημα του Scree-plot συνηγορούσε για διατήρηση πέντε παραγόντων. Κατόπιν έγινε παραγοντική ανάλυση με περιστροφή ώστε να ερμηνευτεί η τελική λύση (Principal Component analysis with oblimin rotation). Η νέα ανάλυση έδειξε ότι αυτοί οι πέντε παράγοντες εξηγούν το 70.58% της διακύμανσης (KMO=.89, Bartlett's Test of Sphericity = 2554.11, $p < .001$). Ο συντελεστής α του Crombach για τον «κινητικό» παράγοντα (5 ερωτήσεις) ήταν .87, για τον «νοητικό» παράγοντα (5 ερωτήσεις) ήταν .82, για τον «κοινωνικό» παράγοντα (4 ερωτήσεις) ήταν .85, για τον παράγοντα «χιούμορ» (4 ερωτήσεις) ήταν .84 και για τον παράγοντα «χαρά» (5 ερωτήσεις) ήταν .86. Οι φορτίσεις των ερωτήσεων στους παράγοντες παρουσιάζονται στον πίνακα 1. Ενώ οι μέσοι όροι, οι τυπικές αποκλίσεις και οι συσχετίσεις (Pearson correlations coefficients) για τους παράγοντες του ερωτηματολογίου παρουσιάζονται στον πίνακα 2.

Συζήτηση

Στην παρούσα έρευνα εξετάστηκε η δομική εγκυρότητα και η αξιοπιστία του πρωτοκόλλου αξιολόγησης της παιγνιώδους συμπεριφοράς παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η διερευνητική παραγοντική ανάλυση του πρωτοκόλλου έδειξε την ύπαρξη πέντε παραγόντων, η δομή των οποίων συμφωνεί με αυτή των μελετών της Barnett (1990, 1991a). Οι παράγοντες αυτοί είναι ο κινητικός αυθορμητισμός, ο νοητικός αυθορμητισμός, ο κοινωνικός αυθορμητισμός, η αίσθηση του χιούμορ και η εκδήλωση της χαράς.

Οι μοναδικές διαφοροποιήσεις που παρατηρήθηκαν αφορούν την φόρτιση τριών ερωτήσεων σε διαφορετικούς παράγοντες από αυτούς που προτείνονται στην αρχική κλίμακα αξιολόγησης. Σύμφωνα με αυτή, η ερώτηση 'Το παιδί κάνει χειρονομίες και μιλάει όταν παίζει' είναι μία από τις ερωτήσεις του παράγοντα 'εκδήλωση της χαράς'. Η παραγοντική ανάλυση της παρούσας έρευνας έδειξε ότι αυτή η ερώτηση φορτίζει στον παράγοντα του κινητικού αυθορμητισμού (.491). Το γεγονός αυτό πιθανόν εξηγείται με την ύπαρξη κάποιων κινητικής δραστηριότητας του παιδιού κατά την εκτέλεση διαφόρων χειρονομιών, σε αντίθεση με τις υπόλοιπες ερωτήσεις του παράγοντα 'εκδήλωση της χαράς' οι οποίες υποδηλώνουν έκφραση συναισθημάτων του παιδιού κατά την διάρκεια του παιχνιδιού, όπως είναι ο ενθουσιασμός, η ζωντάνια και η ευχαρίστηση. Η δεύτερη ερώτηση που φορτίζει σε διαφορετικό παράγοντα είναι η ερώτηση 'Το παιδί γελάει με χιουμοριστικές ιστορίες' του παράγοντα 'αίσθηση του χιούμορ'. Η παραγοντική ανάλυση έδειξε φόρτιση αυτής της ερώτησης στον παράγοντα 'εκδήλωση της χαράς' (.714). Μία πιθανή αιτία είναι ότι η έκφραση του γέλιου σχετίζεται άμεσα με την έκφραση των υπόλοιπων συναισθημάτων που δηλώνουν χαρά. Τέλος, μία από τις ερωτήσεις του παράγοντα του κοινωνικού αυθορμητισμού της αρχικής κλίμακας αξιολόγησης είναι η ερώτηση 'Το παιδί αναλαμβάνει ηγετικό

ρόλο όταν παίζει με τους άλλους'. Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν φόρτιση αυτής της ερώτησης στον παράγοντα του νοητικού αυθορμητισμού (.603), που ίσως να οφείλεται στην συνάφεια αυτής της ερώτησης με τις υπόλοιπες ερωτήσεις του νοητικού αυθορμητισμού. Το κοινό χαρακτηριστικό τους είναι η ανάληψη πρωτοβουλιών και η λήψη αποφάσεων από το παιδί.

Ένα στοιχείο που πρέπει να τονιστεί είναι ότι ο παράγοντας που αναφέρεται στον κινητικό αυθορμητισμό του παιδιού εξηγεί το μεγαλύτερο μέρος της διακύμανσης της παιγνιώδους συμπεριφοράς του παιδιού (40,57%). Αυτό, πιθανώς, να οφείλεται στο γεγονός ότι η συμπεριφορά των παιδιών προσχολικής ηλικίας έχει ως κεντρικό άξονα την κίνηση. Τα μικρά παιδιά χρησιμοποιούν την κίνηση ως μέσο έκφρασης, αλλά και ως μέσον μάθησης.

Οι παράγοντες της κλίμακας του CPS που παρουσίασαν τους υψηλότερους μέσους όρους ήταν ο παράγοντας του κινητικού αυθορμητισμού (3.92) και ο παράγοντας της εκδήλωσης χαράς (3.84). Αυτά είναι τα δύο χαρακτηριστικά που κυριαρχούν στη συμπεριφορά των παιδιών προσχολικής ηλικίας. Η κίνηση είναι το μέσον έκφρασης, γνωριμίας και εξερεύνησης του περιβάλλοντος, και κώδικας επικοινωνίας μεταξύ των παιδιών αυτής της ηλικίας. Ενώ το κοινό ποιοτικό χαρακτηριστικό αυτών των εκδηλώσεων είναι ο αυθορμητισμός, ο ενθουσιασμός, η ευχαρίστηση, η χαρά. Αντιθέτως, ο παράγοντας της αίσθησης του χιούμορ ήταν αυτός που παρουσίασε τον χαμηλότερο μέσο όρο (2.81), αλλά και την μεγαλύτερη τυπική απόκλιση (.78), σε σχέση με τις τυπικές αποκλίσεις των άλλων παραγόντων, οι οποίες κυμάνθηκαν από .57 έως .66. Αυτό το γεγονός οφείλεται, πιθανώς, στην δυσκολία εκτίμησης αυτού του χαρακτηριστικού της συμπεριφοράς των παιδιών από τους παρατηρητές, όπως έχει υποστηριχτεί και από άλλους ερευνητές (Humke & Schaefer, 1996; Barnett, 1991b). Παρόμοια ήταν η εικόνα των παραγόντων με τον υψηλότερο και χαμηλότερο μέσο όρο στις έρευνες της Barnett (1990, 1991a). Οι μέσοι όροι του κινητικού αυθορμητισμού κυμάνθηκαν από 3.41 έως 3.59, ενώ ο παράγοντας της αίσθησης του χιούμορ παρουσίασε μέσους όρους από 2.77 έως 2.96. Αξιοσημείωτο είναι το γεγονός ότι το επίπεδο κινητικού αυθορμητισμού των παιδιών που μελετήθηκαν στην παρούσα έρευνα, ήταν μεγαλύτερο από αυτό που παρουσιάστηκε στις μελέτες της Barnett (1990, 1991a). Διαφορές των πολιτισμικών παραγόντων, καθώς και διαφορές στα συστήματα αγωγής και στους τρόπους ανατροφής των παιδιών, ίσως είναι οι αιτίες αυτού του φαινομένου.

Οι συντελεστές συσχέτισης έδειξαν μέτριες έως υψηλές συσχετίσεις μεταξύ των παραγόντων του CPS. Αυτό επιβεβαιώνει το ότι οι τομείς ανάπτυξης των παιδιών (κινητικός, κοινωνικός, νοητικός και συναισθηματικός) είναι στενά συνδεδεμένοι με-

ταξύ τους, με το παιχνίδι να αποτελεί ένα σημαντικό μέσο για την ανάπτυξη όλων των τομέων. Η ανάπτυξη στον ένα τομέα επηρεάζει και επηρεάζεται από την ανάπτυξη των άλλων τομέων (Berk, 2001). Λόγω του ότι οι τομείς ανάπτυξης αλληλοσυσχετίζονται, οι διδάσκοντες πρέπει να γνωρίζουν και να εκμεταλλεύονται αυτές τις σχέσεις και να οργανώνουν τις διάφορες δραστηριότητες, ώστε να βοηθούν τα παιδιά να αναπτύσσονται σε μέγιστο βαθμό σε όλους τους τομείς.

Κατανοώντας ότι τα παιδιά είναι ενεργοί δημιουργοί της γνώσης και ότι η ανάπτυξη και η μάθηση είναι το αποτέλεσμα μιας διαδικασίας αλληλεπίδρασης, οι διδάσκοντες αναγνωρίζουν ότι το παιχνίδι παρέχει ένα πολύ καλό υποστηρικτικό μέσο γι' αυτές τις διαδικασίες (Bredenkamp, 1987). Το παιχνίδι παρέχει στα παιδιά το πλαίσιο μέσα στο οποίο μπορούν να εξασκήσουν τις δεξιότητες που αποκτούν, καθώς και τον τρόπο να λειτουργήσουν στα όρια των αναπτυξιακών τους δυνατοτήτων, να αναλάβουν νέους ρόλους, να επιχειρήσουν καινοτόμες και τολμηρές ενέργειες και να λύσουν πολύπλοκα προβλήματα που δεν θα έλυναν με άλλους τρόπους (Hughes, 1999). Στόχος, λοιπόν, των διδασκόντων θα πρέπει να είναι η υποστήριξη της ανάπτυξης και της μάθησης όλων των παιδιών, γεγονός που επιτυγχάνεται με την αναγνώριση των ενδιαφερόντων και των προτιμήσεων τους, της προσωπικότητά τους, των ταλέντων και των δεξιοτήτων τους, των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους. Το πρωτόκολλο αξιολόγησης της παιγνιώδους συμπεριφοράς του παιδιού, που μελετήθηκε στην παρούσα έρευνα, μπορεί να συμβάλλει καθοριστικά προς αυτή την κατεύθυνση.

Τα αποτελέσματα της παρούσας έρευνας έδειξαν ότι η ελληνική εκδοχή του CPS μπορεί να χρησιμοποιηθεί ως ένα έγκυρο όργανο αξιολόγησης της παιγνιώδους συμπεριφοράς του παιδιού. Απαιτείται, βέβαια, περαιτέρω διερεύνηση των ψυχομετρικών χαρακτηριστικών της κλίμακας για τον ακριβή καθορισμό των ερωτήσεων και της συμβολής τους στον προσδιορισμό των παραγόντων της. Επίσης, προτείνεται μελλοντική έρευνα με εφαρμογή επιβεβαιωτικής παραγοντικής ανάλυσης, η οποία θα συμβάλλει στην καλύτερη κατανόηση των διαστάσεων της παιγνιώδους συμπεριφοράς παιδιών προσχολικής ηλικίας.

Σημασία για την Φυσική Αγωγή

Το παιχνίδι αποτελεί το αποτελεσματικότερο μέσο μάθησης και ανάπτυξης για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας. Η πλειονότητα των παιχνιδιών των παιδιών αυτής της ηλικίας είναι τα κινητικά παιχνίδια, γιατί μέσω της κίνησης επικοινωνούν, μαθαίνουν, εκφράζονται και αναπτύσσονται όχι μόνο κινητικά, αλλά και κοινωνικά και νοητικά.

Οι διάφορες μορφές κινητικών παιχνιδιών πρέπει να καλύπτουν το μεγαλύτερο ποσοστό του χρόνου των δραστηριοτήτων φυσικής αγωγής για τα παιδιά προσχολικής ηλικίας, ώστε να τους δίνονται ευκαιρίες για εξάσκηση των δεξιοτήτων, έκφραση των δυνατοτήτων και ανάπτυξη των ικανοτήτων τους.

Σημασία για την ποιότητα ζωής

Η ολόπλευρη ανάπτυξη των παιδιών προσχολικής ηλικίας επιτυγχάνεται μέσω της συμμετοχής σε δραστηριότητες παιχνιδώδους μορφής. Δραστηριότητες αυτού του είδους δίνουν την δυνατότητα για έκφραση του κινητικού, νοητικού, κοινωνικού και συναισθηματικού προφίλ των παιδιών. Η δυνατότητα αξιολόγησης των παραμέτρων της παιγνιώδους συμπεριφοράς των παιδιών συμβάλει στην αναγνώριση των ατομικών διαφορών των παιδιών, των ενδιαφερόντων και των προτιμήσεών τους, των δυνατοτήτων και των αδυναμιών τους. Αυτοί είναι παράγοντες που θα πρέπει να λαμβάνονται υπόψη για την αποτελεσματικότερη οργάνωση εκπαιδευτικών προγραμμάτων που έχουν στόχο την ανάπτυξη και την μάθηση των παιδιών προσχολικής ηλικίας, καθορίζοντας το επίπεδο της ποιότητας ζωής των παιδιών αυτής της ηλικίας.

Βιβλιογραφία

- Barnett, L., & Kleiber, D. (1982). Concomitants of playfulness in early childhood: Cognitive abilities and gender. *Journal of Genetic Psychology, 141*, 115-127.
- Barnett, L. (1990). Playfulness: Definition, design, and measurement. *Play & Culture, 3*, 319-336.
- Barnett, L. (1991a). The playful child: measurement of disposition to play. *Play & Culture, 4*, 51-74.
- Barnett, L. (1991b). Characterizing playfulness: correlates with individual attributes and personality traits. *Play & Culture, 4*, 371-393.
- Beaty, J. (1994). *Observing development of the young children*. New York: Macmillan.
- Berk, L. (2001). *Child Development* (5th ed.). Boston: Allyn & Bacon.
- Bredenkamp, S. (1987). *Developmentally appropriate practice in early childhood programs serving children from birth through age 8*. Washington, DC: National Association for the Education of Young Children.
- Boyer, W. (1997). Enhancing playfulness with sensorial stimulation. *Journal of Research in Childhood Education, 12*, 78-87.
- Cattell, P. (1966). The Scree Test for the Number of Factors. *Multivariate Behavioral Research, 1*, 245-276.
- Christie, J. (1980). Play for cognitive growth. *The Elementary School Journal, 81*, 115-118.
- Hughes, F. (1999). *Children, Play and Development*. Boston: Allyn & Bacon.
- Humke, C., & Schaefer, C. (1996). Sense of humor and creativity. *Perceptual and Motor Skills, 82*, 544-546.
- Lieberman, J. (1965). Playfulness and divergent thinking: An investigation of their relationship at the kindergarten level. *Journal of Genetic Psychology, 107*, 219-224.
- Lieberman, J. (1966). Playfulness; An attempt to conceptualize a quality of play and of the player. *Psychological Reports, 19*, 1978.
- Poel, L., Bruyn, E., & Henk, R. (1991). Parental attitude and behavior and children's play. *Play and Culture, 4*, 1-10.
- Roger, C., Meeks, A., Impara, J., & Frary, R. (1987). *Measuring playfulness: development of the child behaviors inventory of playfulness*. Paper presented at the Southwest Conference on human development, New Orleans.
- Rubin, K. (1977). Play behaviors of young children. *Young Children, 3*, 16-24.
- Rubin, K. (1982a). Nonsocial play in preschoolers: Necessarily evil? *Child development, 53*, 651-657.
- Rubin, K. (1982b). Social and social-cognitive developmental characteristics of young isolate, normal, and sociable children. In K. Rubin & H. Ross (Eds.). *Peer relationships and social skills in childhood* (pp. 103-135). New York: Springer-Verlag.
- Rubin, K., Fein, G., & Vanderberg, B. (1983). Play. In P.H. Mussen (Ed.), *Handbook of child psychology*. Vol. 3 (pp. 694-774). New York: Wiley.
- Singer, J., Singer, D., & Sherrod, L. (1980). A factor analysis study of preschooler's play behavior. *American Psychology Bulletin, 2*, 143-156.